

Mosty blízké i vzdálené

Století Ústavu germanistiky, nordistiky a nederlandistiky

MUNI
ARTS

MUNI
100

ist fertig. — Mit der Aufführung geht es aber,
samt dem Erscheinen in Dreyßig Jahre. Meine
ste Ober wird noch immer in der Bibliothek des
Kators auf Erlösung die Zeit haben sie keinen Mangel
vor, früher verhinderte die Kabbala, dass Kapellmei-
er, der mein persönlicher Freund und persönlicher
Die Aufführung. Übrigens löse ich mich nicht
mit, dass sie am Ende wohl aufgeführt werden
wundersoll wollen wir denn warten. — Sonst kann
aus meiner Arbeit nur Unbedeutendes berichten,
s kaum des Erzählens werth wäre. Ein Tag
nicht dem andern, und so geht es Jahr aus Jahr
ein ewiges Warten ewiges Hoffen. — In
Inland will ich keine Stelle nehmen, und zu
ause sind diejenigen, welche ich wünschen möchte,
eils berechtigt, theils durch Intriguen mir versperrt,
gesagt, ewiges Hoffen, bis man so alt wird,
es man endlich auch das aufgibt. — Und nun
Ihnen, verehrte Frau und Freundin! Ich
be von Ihnen viel gehört, und Alles nur möglich
Schöne und Rühmenswerthe. Wie oft bin
im Geiste dort, wo die schönsten Stunden meines
Lebens leider auf immer nur zu schnell dahinflossen!
Ich höre, sie spielen oft mit fd. Charlotte Valentin.

Mosty blízké i vzdálené

Století Ústavu germanistiky, nordistiky a nederlandistiky

Miluše Juříčková, Marta Kostecká,

Jiří Munzar, Aleš Urválek (eds.)

MASARYKOVA UNIVERZITA

BRNO | 2019

**MUNI
ARTS**

Publikace je součástí ediční řady MUNI ARTS 100, kterou filozofická fakulta vydává u příležitosti 100. výročí založení Masarykovy univerzity.

© 2019 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9252-5

ISBN 978-80-210-9253-2 (online : pdf)

<https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9253-2019>

Obsah

Slovo úvodem (Aleš Urválek)	7
Germanistika. Německý jazyk a literatura	9
Jan Krejčí a Antonín Beer	11
Stanislav Sahánek – oběť nacistické zvěle	18
Poválečné hledání nové identity oboru	21
Kořeny a kontexty	24
Na cestě do současnosti	29
Dnešek ve vědě a výuce	31
Několik historických ohlédnutí	37
Závěrem	42
Nordistika – skandinavistika	43
Josef B. Michl	45
Libor Štukavec	49
Mosty k Severu	50
Nederlandistika	55
Hledání a utváření oboru	57
Nederlandistika se etabluje	60
Dnešní nederlandistika v evropských souřadnicích	62
Prameny a bibliografie	67

Slovo úvodem

Každodenní akademická práce člověku téměř nedovoluje spočinout: příprava výuky, promýšlení koncepce pracoviště, domlouvání nejrůznějších badatelských a pedagogických aktivit, spolupráce jednotlivých oddělení. To vše, zdá se, směřuje výhradně vpřed a je motivováno zejména snahou dát pracovišti – Ústavu germanistiky, nordistiky a nederlandistiky – nové impulsy a smysluplnou náplň. Výročí, jež bychom touto publikací rádi oslavili, vítáme jako příležitost uvědomit si, že to, oč dnes na fakultě usilujeme, v mnohém úspěšně rozvíjí tradici, na niž mohou být jednotlivá pracoviště hrdá. Co se ve světle dnešních akreditačních výzev, mezioborových snah a internacionalizačních pobídek tváří jako součást moderního profilu univerzity 21. století, se nakonec – patrně s výjimkou byrokratické zátěže – příliš neliší od toho, s čím se potýkali naši předchůdci, když zakládali jednotlivé katedry a ústavy. I oni hledali odpovědi na otázky, jaký smysl, jaké opodstatnění má studium němčiny, norštiny, nizozemštiny a švédštiny v Brně, zda je možné tyto jazyky stejně dobře studovat na jiných tuzemských či zahraničních univerzitách. I oni usilovali, byť v politicky mnohem svízelnějších podmínkách, o vědu na mezinárodní úrovni, opírali se o čerstvě vytvořené, posléze i o dlouhodobě prověřené vazby s univerzitami a dalšími pracovišti v Německu, Rakousku, Norsku, Švédsku a v zemích Beneluxu. A konečně i oni, jak o tom svědčí následující příběhy zakladatelských osobností jednotlivých germanistických oddělení, chtěli být vždy ještě něčím víc než jen němčináři, norštináři nebo švédštináři, a sice germanisty v nejobecnějším slova smyslu. Německá literatura v duchu germanobohemistickém, německo-nordistické vazby, nederlandisticko-německé přesahy, moderní skandinávská filologie, nordisticko-nederlandistická témata, to je jen malý výčet mezioborových přesahů v rámci germanistiky, jež současnému Ústavu germanistiky, nordistiky a nederlandistiky daly do vínku jeho klíčové zakladatelské osobnosti a jež se dnes mimo jiné v rámci daných možností snažíme dále rozvíjet.

Možná si pozorný čtenář následujících ohlédnutí povšimne jistých pravidelností, jimž by se pravda bylo možno pousmát. Od roku 1920, kdy na čerstvě založené Masarykově univerzitě začali působit oba zakladatelé brněnské germanistiky, literární vědec prof. Jan Krejčí a jazykovědec prof. Antonín Beer, uplynulo přesně 27 let, než se příchodem lektorky Eriky Solařové-Montijn zde začala vyučovat nizozemština. Mezitím se pochopitelně připojovaly další jazyky, zejména norština, nicméně uplynulo opět přesně 27 let, kdy bylo roku 1974 zásluhou Josefa B. Michla oficiálně otevřeno pětileté studium švédštiny, o rok později následovalo pětileté studium norštiny. Nicméně poté číselná magie přestala fungovat, muselo uplynout již ne 27, ale pouze 25 let, aby se roku 1999 podařilo díky Leopoldu Decloedtovi akreditovat nederlandistiku jako pětiletý hlavní obor. Věřme, že se po dalších 27 letech, tedy zhruba kolem roku 2026 na Ústavu germanistiky, nordistiky a nederlandistiky stane něco zásadního, co brněnskou germanistiku opět posune kupředu. Do té doby se budeme v trpělivém očekávání snažit pokračovat v hlavních úkolech, jež jsme si s oporou v minulosti vytyčili pro příští roky.

Budeme využívat každé příležitosti pro prezentaci badatelských i pedagogických úspěchů pracoviště jako celku, jak se nám to například podařilo na Týdnech humanitních věd 2016 a 2017, kdy nejlepší studenti všech germanistických oborů na katedře přednášeli o svých pracích a s vyučujícími se podíleli na společném germanistickém programu. Chceme pokračovat v pořádání

Pracoviště germanistiky v říjnu 2018

Foto: Dana Spěváková

konferencí a workshopů, které svým zaměřením přesahují rámec jednotlivých oborů a využívají mezioborový potenciál: prvními vlašťovkami jsou mezinárodní překladatelské konference Ad translationem (2015 a 2017) nebo mezinárodní germanisticko-filozofické konference věnované postavám na pomezí germanistiky a filozofie (2015 věnováno O. Marquardovi, 2017 P. Sloterdijkovi). Budeme rádi, když bude pokračovat široká germanistická spolupráce na původním odborném katedrovém periodiku „Brünner Beiträge zur Germanistik und Nordistik“. Rozšířit hodláme mezioborový výzkum zejména germanobohemistickým směrem, na čemž budeme pracovat transdisciplinárně pojatými přednáškovými řadami a rozšířením katedrového periodika o tematická čísla, zčásti inspirováni mezioborovým kritickým časopisem „Naše věda“, vydávaným od roku 1919 profesorem Antonínem Beerem. V rámci studijních programů se budeme snažit maximálně využít germanistického potenciálu pracoviště k tomu, aby studenti jednotlivých specializací získávali mimo jiné i dostatečné povědomí o společné germanistické platformě studia. Naší snahou bude pokračovat v podpoře studentských aktivit zahrnujících všechny naše studenty, ať už se týkají společných exkurzí, studentského časopisu „Pawlatsche“, divadelních festivalů, literárních večerů, nebo germanistického spolku BAGR.

A nyní už dosti o tom, co je před námi, a raději se přenesme o 100 let zpět do doby, kdy bylo na Masarykově univerzitě v Brně založeno pracoviště nesoucí název „Seminář pro germánskou filologii“.

Aleš Urválek

Germanistika

Německý jazyk a literatura

Jan Krejčí a Antonín Beer

Dějiny české germanistiky se datují od rozdělení pražské univerzity na českou a německou část v roce 1882, kdy se germanistika jako obor nově konstituovala. Už tehdy ale byly vznášeny jisté pochybnosti: je smysluplné zakládat novou germanistiku, když v sousedství, tedy v Německu a Rakousku, je velká řada renomovaných pracovišť tohoto oboru? Vždyť i v Praze je už germanistika německá. Uvažovalo se o tom, co by pro českou germanistiku mohlo být specifické. Kromě obecně germanistické problematiky by to zřejmě měly být zejména otázky, které by byly v souladu se zaměřením a potřebami národní kultury. Jednalo se třeba o témata s českou látkou (např. české látky v německé literatuře) nebo témata vztahová (např. Goethe a Čechy), případně otázky recepce, překladů, autorů spíše lokálních a podobně. V Praze se postupně formovala první generace českých germanistů, z nichž byl nepochybně nejvýznamnější Arnošt Kraus.

Když byla po první světové válce založena druhá česká univerzita, vzniklo v Brně i pracoviště germanistické. To dostalo do vínku velmi podobné problémy a otázky, před které byla původně postavena germanistika pražská. Jejími zakladateli se stali příslušníci druhé generace českých germanistů Jan Krejčí a Antonín Beer. Oba byli sloupy oboru a celé filozofické fakulty po celou dobu trvání první republiky. Poďejme proto jejich zevrubnější charakteristiky, a tím nastíníme i vývoj germanistiky v Brně, neboť brněnská germanistika mezi válkami – to byli v podstatě Krejčí a Beer.

Jan Krejčí se narodil 15. 12. 1868 v Novém Bydžově. Po maturitě studoval německý jazyk a literaturu na české univerzitě v Praze, pak v Lipsku, a roku 1894 byl promován na doktora filozofie. Po krátkém působení na pražských středních školách získal stipendium k dalšímu studiu v Berlíně, roku 1898 pak se habilitoval a stal se soukromým docentem dějin německé literatury na české části Karlovy univerzity. Roku 1908 se stal titulárním mimořádným profesorem, roku 1919 skutečným mimořádným profesorem. Od roku 1920 byl řádným profesorem německého jazyka a literatury na Masarykově univerzitě v Brně. V roce 1923 se stal děkanem filozofické fakulty, v letech 1934–1935 byl rektorem Masarykovy univerzity. Jako inaugurační řeč přednesl úvahu „Z problémů literární vědy“, v níž se zabýval zejména Freudem a významem psychoanalýzy. Jako rektor byl přijat v Lánech prezidentem Masarykem, který mu předal jím univerzitě věnovaný rektorský řetěz. O Krejčího významné pozici na Masarykově univerzitě svědčí i skutečnost, že při slavnostní promoci druhého československého prezidenta Edvarda Beneše na čestného doktora filozofie v březnu 1937 byl jeho promotorem. Jan Krejčí zemřel v Brně 13. ledna 1942.

Za svého nástupce se pokoušel získat pražského germanistu Vojtěcha Jiráta, který však byl designovaným následníkem Otokara Fischera v Praze a o Brno neprojevoval přílišný zájem. (V jednom z nekrologů bylo na adresu Krejčího řečeno, že si nevychoval nástupce. Po 2. světové válce bylo jeho místo dosti dlouho vakantní a až po několikaleté mezeře na něj nastoupil jeho jmenovec Karel Krejčí, o němž bude řeč později.)

Poměrně rozsáhlé dílo Jana Krejčího zasahuje do několika oblastí. Na prvním místě jsou samozřejmě práce germanistické, včetně popularizujících; k tomu přistupují překlady a činnost žurnalistická, zejména po léta psané kritiky a referáty divadelní.

Krejčího dílo germanistické má široký záběr. Již některé z prvních publikací z 90. let a z doby okolo roku 1900 naznačují hlavní směry jeho zájmů. Pomineme-li studii „Heliand a jeho poměr k Tatianovi“ (1896), věnovanou problematice nejstarší německé literatury, se jedná vesměs o témata vztahová, především germanoslavica, ať je to pojednání srovnávající německé, české a moravské lidové písně („Zu den deutschen, böhmischen und mährischen Volksliedern“, 1892) či studie „Valdštejn v dramatické a románové literatuře německé“ (1904).

Nezajímal se však pouze o tuto oblast. Předznamenáním jeho celoživotního zájmu o Goetha je stať „O jednotnosti Goethova Fausta“ (1896), ojedinělým exkurzem do lingvistiky je úvaha „O středohornoněmecké mluvě spisovné“ (1906). Do oblasti germánské komparistiky pak Krejčí zasáhl studii „Nordische Stoffe bei Fouqué“ (1893) a „O Uhlandových studiích skandinávských“ (1897).

V knize *Studie z novější literatury německé* (1904) k nám Krejčí uvádí tehdy v Německu aktuální a velmi populární autory, naturalisty, symbolisty a novoromantiky, u nás však do té doby vcelku málo známé (Julius Hart, Hermann Conradi, Ludwig Jacobowski, Johannes Schlaf, Richard Dehmel, Stefan George, Bruno Wille, Detlev Liliencron). Jsou to zdařilé, často citacemi dokumentované portréty, v nichž pokračoval i později, zejména v „Novině“ (Paul Ernst a další).

Po dobu svého působení v Praze se Krejčí, v návaznosti na své rané práce germanoslavistické, zaměřil i na jednu z opomíjených postav českoněmecké literatury 19. století, na prvního překladatele Máchy do němčiny, na Siegfrieda Kappera, který měl neobyčejné zásluhy o německo-slovanskou vzájemnost. Po studii „Kapperův Kněz Lazar“ (1903) o něm napsal knihu *Přispěvky k poznání básnické činnosti Siegfrieda Kappera* (1911), v níž je největší pozornost věnována Kapperovým překladům starých hrdinských srbských zpěvů do češtiny a do němčiny, zachovaným v pozůstalosti (česká a německá verze se často značně liší), vydal výbor z jeho spisů (*Výbor ze spisů S. Kappera*, 1921) i shrnující monografii (*Siegfried Kapper*, 1919).

Do pražského období patří i Krejčího kniha *Richard Wagner jako filozof a básník* (1913), která vznikla z přednášek, konaných v univerzitní extenzi. Je to detailní a chápající monografie, zaměřená vědomě nikoliv na oblast hudby, ale na Wagnerův vývoj ideový a na jeho dílo slovesné. Názorně dokládá šíři Krejčího zájmů i jeho erudici a je rovněž dokladem toho, že se neomezuje jen na publikum úzce odborné. Dodnes v češtině neexistuje lepší úvod do studia Wagnerova díla, zaměřený na stránku světonázorovou a literární.

Po příchodu do Brna se Krejčí orientuje především na moravica. Jednak jde o Vincence Brandla („Německé verše Vincence Brandla“, 1926), zejména však o brněnského augustiniána, germanistu Františka Tomáše Bratranka (1815–1884), velkou postavu brněnského kulturního života, významnou i v mezinárodním kontextu. Bratranek působil po léta jako profesor německé literatury v Krakově, kde se stal i rektorem univerzity, těsné styky udržoval s rodinou Goethovou, a byl prvním soustavným editorem Goethovy korespondence. Krejčí zkoumal Bratrankovu pozůstalost a vytěžil z ní studie „Goethe und Bratranek“ (1929) a „Dvě rukopisné interpretace“ (1932), charakterizující tehdy ještě nevydané Bratrankovy komentáře k „Faustovi“ a k „Urworte orphisch“. V tehdy nově založeném časopise „Germanoslavica“ pak roku 1934 uveřejnil část Bratrankovy autobiografie. V letech mezi válkami se Krejčí věnoval nadále i Goethovi, zejména v souvislosti s jubileem roku 1932, dále autorům moravské provenience – viz např. komentovaný výbor pro školy z díla Marie von Ebner-Eschenbachové (1930). Rovněž pro školy vydal v edici *Deutsche Lektüre* Hebbelovo dílo *Agnes Bernauer* (1934).

Zanedbatelná není ani Krejčího činnost překladatelská. Překládal z němčiny a jeho nejvýznamnějšími překlady jsou Kellnerovy *Dějiny anglické literatury v období Viktoriině* (1932) a překlady Nietzscheho (*Nečasové úvahy*, 1902), které dokonce vyšly po devadesáti letech v nakladatelství Mladá fronta v reedici (1992).

Popularitu v širší čtenářské obci si však Jan Krejčí mezi válkami získal především jako novinář a divadelní kritik a referent. Pro pražskou Národní politiku psal téměř dvacet let pravidelné posudky o brněnské činohře, přispíval však i do Vodákova „Jeviště“. Jeho referáty jsou většinou

velmi dlouhé a důkladně propracované popisy představení. Věnuje se v nich nejen momentům literárním, ale v náležitě míře i aspektům divadelním.

Jan Krejčí patřil k první generaci českých germanistů, která studovala po roce 1882 na oddělené české univerzitě – jeho učitelé Mourek a Kraus absolvovali ještě univerzitu německou. V době, kdy studoval, převládal schererovský pozitivismus s hlavním důrazem na literaturu starší a klasickou a na sledování látkových fliací. Zejména se pěstovala tzv. Goethe-Philologie. Stopy této orientace jsou jasně patrné v Krejčího začátcích. Jako něco nového, jako jakýsi obrat, je proto možno chápat Krejčího první knihu *Studie z novější literatury německé* (1904). O tom, že i nadále pozorně sledoval i ty nejsoučasnější trendy, svědčí už zmíněná nástupní přednáška rektorská, zabývající se významem tehdy velice populární psychoanalýzy pro současnou literární vědu.

Již na počátku své vědecké dráhy byl Krejčí postaven před otázku, s níž se dříve či později musí vyrovnávat každý český germanista, totiž zda se věnovat obecným tématům či autorům, a tedy konkurovat desítkám německy mluvících univerzit, či zda se zaměřit na ty okruhy otázek, které tak či onak souvisejí s naší českou kulturou a historií a jsou pro nás specifické a obzvláště významné. (Místy se to se ovšem děje za tu cenu, že jsou zpracováváni i autoři druhého nebo třetího řádu.)

Jan Krejčí byl jedním z prvních, kdo tuto cestu, cestu studií germanoslavistických, či jak se tehdy častěji říkalo vztahových, u nás nastoupil. Jeho největším přínosem jsou jednak již citované práce věnované Siegfriedu Kapperovi, jednak objevené studie o Bratránkovi. Bratranka, tuto velkou a u nás do tehdejší doby málo oceňovanou osobnost, postavil Krejčí do nového světla, když upozornil na jeho dosud veřejnosti neznámé práce z pozůstalosti, komentoval je a z malé části vydal.

Je zásluhou Jana Krejčího, samozřejmě spolu s Antonínem Beerem, o němž budeme referovat dále, že se v Brně postupně vytvořilo druhé centrum české germanistiky po Praze. A brněnskou literárně zaměřenou germanistiku navedl Krejčí na směr, kterým v jeho stopách pokračuje dosud – centrálními momenty jsou zde vztahová germanistika a germanoslavistika. V tom smyslu je Jan Krejčí osobnost vskutku zakladatelská. Krejčí navíc překračoval meze katedrové vědy a byl jedním z významných kulturních činitelů brněnských.

Druhou zakladatelskou osobností brněnské germanistiky byl Antonín Beer. Narodil se v Třeboni 8. května 1881. Po absolvování tamějšího gymnázia studoval na Karlově univerzitě germánskou a slovanskou filologii a byl žákem Václava Emanuela Mourka a Jana Gebauera. Vliv obou učitelů je v Beerově vědecké činnosti patrný od samého začátku. Oba vědní obory se u něho spojily v harmonický celek a trvale se navzájem doplňovaly. Na Beerův široce pojatý vědecko-badatelský profil měly nesporně velký a v mnohém dokonce rozhodující vliv i jeho studijní pobyty na univerzitách ve Freiburgu (u věhlasného etymologa Friedricha Klugeho), v Berlíně, ve Vídni a v Uppsale. Ve Vídni velmi úspěšně spolupracoval s renomovaným skandinávistou Richardem Heinzlem a slavistou Vatroslavem Jagićem, u něhož také vypracoval monografii o Václavu Hankovi.

V profesorském sboru mladé brněnské univerzity tehdy působili věhlasní odborníci jako Arne Novák, František Novotný, František Chudoba, Inocenc Arnošt Bláha a mnozí další představitelé oborů, s nimiž Beer úspěšně spolupracoval, a to nejen ve vědecké činnosti samé, ale i při šíření jejích výsledků. Je známo, že Beer vydával v Brně od roku 1919 kritický měsíčník „Naše věda“, do něhož přispívali nejen jeho brněnští, pražští a bratislavští kolegové, ale i odborníci nejodlehlejších disciplín a oborů, jak o tom svědčí i jen letmý pohled do kteréhokoliv čísla tohoto časopisu. O některých aspektech této Beerovy činnosti ještě bude pojednáno později.

Charakteristickým rysem Beerova přístupu bylo, že se nikdy neomezoval jen na jeden úsek badatelské činnosti a vědu pojímal vždy velmi široce. I ve svých přednáškách a cvičeních se dotýkal mnoha dalších otázek a problémů, a to s velkým zájmem a s bibliografickou výzbrojí, i když

Antonín Beer s neznámým kolegou
Zdroj: Archiv MU, fond B 108, ev. jednotka 8, inv. č. 422